

dolgozás, a pszichoanalízis látásmódja egész világunk intellektuális szemletét döntően befolyásolta. Azt mondhatnánk, hogy a mai u. n. kulturember nemcsak a freudi frazeológiában beszél, hanem a freudi „kategóriákban” is gondolkodik. Ha valaki egykor a XX. század szellemi arculatát fogja rekonstruálni, első helyen Freud tanítását s annak kisugárzásait fogja méltatni. Az emberről kialakított lelki képpel vele senki más jelentőségében és hatásában fel nem mérhető. Valóban egyetlen, valóban szellemi tünemény: az ember és műve. És e mű tökéletes tolmácsa éppen ő volt; gondolat és kifejezés nála hiánytalan egységben forrott össze. Aki az ösztönök sötét, örvénylő alvilágába betekintett, a nyelv egyensúlyos, kristálytiszta napfényességével világította át művét és önmagát. Páratlan készség ez, s nem utolsó sorban oka Freud elemi hatásának. Halálával — ebben tévedett — tanítása nem fog elenyészni, mivel lényeges elemeiben „ércnél is maradandóbb”.

A 83 éves Freud idegenben, önkéntes száműzetésben halt meg. Tragikus jelkép van ebben. Aki az ösztönök átszellemítését, mint a nevelés legfőbb elvét hirdette, mondván, hogy ahol előbb az „Es” (a tudattalan) volt, ott legyen az „Ich” (a tudat) s hogy az „Es” területét le kell csapolni, mint egykor a Zuider-tavat; ő a saját bőrén érezhette azoknak az ösztönöknek tobzódását, melyek megszelídítését tanította és gyógyító munkájában gyakorolta is. De — az ösztönök megfékezésétől egyelőre még messze vagyunk... (Neufeld Béla)

KULTURCSÖND A FELVIDÉKEN

(Egy év mérlege)

Egy év telt el, sorsfordító eseményekben gazdag esztendő, a Felvidék visszacsatolása óta. Mi, akik itt élünk a Felvidéken és tanúi, passzív vagy aktív résztvevői voltunk az elmúlt tizenkét hónapban lezajlott eseményeknek, még mindig kissé kábultan és mintegy állandó idegfeszültségben fogadjuk a változások sűrű özönét. Jóformán alig van valaki, akít a visszacsatolás ténye ne érintett volna valamilyen formában. A változás lázas napjai után csaknem valamennyien létünk egzisztenciális alapjait igyekeztünk biztosítani. Mi, akik huszéves különélés után utlevél- és vámvizsgálat nélkül tértünk vissza s akik a huszéves kisebbségi sorsban emberibb, józanabb, szociálisabb, dolgozabb magyarokká edződünk, z első váratlan és egyben kíméletlen fejbeágást akkor kaptuk, amikor azt kérdezték tőlünk, hogy magyarok maradtunk-e. Ezt kellett igazolnunk mindenekelőtt és mindenáron. Holmi nemzethűségi bizonyítványok, nyilatkozatok és igazolások beszerzése lett a főcél, alig volt valaki, akinek ne kellett volna „jó magyar” vagy „hű magyar” voltát írásban is igazolni. Közben a feladások, intrikák, besugások egész lavinája indult el, hogy maga alá temessen mindenkit. Más levegő áramlását éreztük, a közszellem gyökeres változását tapasztaltuk. Alkalmazkodnunk kellett a változott viszonyokhoz, ha belsőleg nem is, külsőleg azonban feltétlenül, különben létünk biztosítása vált volna kétségessé. A fennmaradásért folytatott küzdelem, a kényszerűségből vállalt mimikri-élet megbontó hatással volt a felvidéki haladó káderekre. A meglévő keretek széthullottak, újak nem teremtődtek. Ha kulturális és szellemi vonatkozásban próbálunk mérleget készi-

teni a Felvidék hazatérése után eltelt esztendőről, csupa negatívumot lehet csak felsorolnunk.

*

Az alkalmazkodásnak két formája volt. Az elhallgatás, visszavonulás, passzív rezisztencia, vagy pedig — és ez volt a kártevőbb — az uralgó áramlat külső megnyilatkozási formájának szolgái átvétele. A Felvidéken levő haladó kulturszervek jóformán egycsapásra elnémultak, bezüntették működésüket anélkül, hogy erre bárki is felszólította volna őket. Komáromtól Nagyszőlősig szinte máról-holnapra kialudtak a kultúra egy évvel ezelőtt még fenn lobogó zásztortúzei. Az Alkotás, Szikra, Tűz, Haladás és a többi kulturegyesület önként feladta működését. Lemondott arról a fontos küldetéséről és szerepéről, hogy nevelőleg és irányítólag nyuljon bele a felvidéki tömegek szellemi életébe. Lemondott — ha ideiglenesen is — a változtatni akarás nagyszerű igényéről. Helyes volt-e ez vagy helytelen? Nehéz ezt a kérdést egyelőre kellő távlat hiányában végérvényesen eldönteni.

A haladó arcvonal régi kulturkeretei — miként fentebb megjegyeztük — önszántukból felbomlottak, a vezetők zöme pedig behódolt az uralgó szellemnek. Ez a folyamat ugyan már a Köztársaság utolsó éveiben megindult, de zenitjét csak a visszacsatolás után érte el. Volt sarlósok és a haladás más „kipróbált“ élharcosai egymásután dezertáltak, hogy a másik oldalon tűnjenek fel és gyengítsék a haladó front munkáját. Szvatkó Pál a tényeket tudatosan eltorzító, hamis adatok egész tömegét tartalmazó könyvében, *A visszatért magyarok*ban (A felvidéki magyarság husz éve, Révai, Budapest, 1938) leplezetlen örömmel ír erről a folyamatról és úgy állítja be ezt a tényt, hogy „magyar lelkük előtört a marxizmus lekopott máza alól és a nép iránti rajongásuk végre megkapta reális kereteit.“ (137. o.) Valóban, egy egész sereg nevet lehetne itt felsorolni, fiatal kulturmunkások, írók és társadalomtudósok nevével, akik átpártoltak a „másik oldalra“ és részben a SzMKKE (azelőtt Szlovenszkói Magyar Kultur Egyesület, ujabban Széchenyi Magyar Kultur Egyesület), részben pedig a Prohászka Kör, stb. fennmaradt kereteiben próbálták elhelyezkedni.

Jellemző az általános helyzetre, hogy bár a jobboldali kulturkeretek jóformán teljes mértékben életben maradtak, komoly, átfogó munkának még a jelét sem tapasztalhatjuk ezen a vonalon sem. A kultureszönd teljes. A Felvidéken lévő régi folyóiratok, napilapok a visszacsatolás pillanatában csaknem kivétel nélkül megszűntek. Feltűnő az is, hogy az elmúlt év alatt a Felvidéken egyetlen szépirodalmi vagy tudományos munka sem jelent meg. Ebben a nagy tespedésben csak a Prohászka Kör lapja, az *Uj Élet* folytatja tovább munkáját és igyekszik bátor kritikai hangot megütni. Ezzel szemben viszont a Prohászka Kör tulajdonképpen belső és külső munkája, továbbá a SzMKKE, Kazinczy Társaság és más helyi jellegű egyesületek tevékenysége, néhány kisebb jelentőségű kivételtől eltekintve, alig érzékelhető. A nagy némaság és mozdulatlanság oly' bántó, hogy már nem lehet szó nélkül elmennie mellette a jobboldalnak sem. Az *Uj Élet* legutóbbi számában több cikk is utal a Felvidék kulturéletének elakadására. Az egyik cikkiró hivatkozik egy érsekújvári kulturmunkásra, aki a helyi lapban névszerint felszólította a város kulturtényezőit a munkára, szemükre vetve tétlenségüket és visszahuzódásukat. A cikk oly sok igazságot tartalmaz, hogy üdvösnek tartjuk néhány sorát idézni, me-

lyek mindkét irányba komoly figyelemztetésül szolgálhatnak:

„Az érsekújvári kiáltáshoz hasonlóan mi is belekiáltunk közéletünkbe és munkára, cselekvésre szólítjuk fel azokat, akik eddig önzetlen nap-számósaik voltak a magyar népnek... Felhívjuk őket, vegyék fel a küzdelmet az akadályokkal és teremtsenek életet az elárvult keretekben. Ne eszenek kétségbe, ne hangolja le őket az, hogy a kisebbségi élet néhány partitizozott és jólfizetett politikai vezetője cserben hagyta a népet és munkásaikat. Ezek a vezetők a múltban sem dolgoztak a nép kulturális ügyéért, nem jártak kulturát terjeszteni és nem is segítettek mindig jószándékkal a kulturmunkások terveit... Többé nincs semmi kapcsolatunk, nem is akarunk velük többé egy táborba kerülni. A jövőben csak azokkal haladunk együtt, akik a nép ügyét teljességgel szolgálják és nem adják el egy-egy tálcácskájáért.“ (Uj Élet, VIII. évf. 10. sz. 348-9. old.)

*

Kemény szavak! Nem alaptalanul és nem ok nélkül íródtak. Azt bizonyítják, hogy a kulturmunka megindítására sürgős szükség van minden tekintetben. Mert bármily nagy az aránytalanság a felvidéki és anyaországbeli magyar népi és középrétegek kulturáltsága, tájékozottsága, felvilágosultsága között az előbbi javára, mégis rendkívül szükséges, hogy az az erjesztő és tudatosító munka, mely a Felvidéken néhány évvel ezelőtt elindult, meg ne torpanjon, hanem tovább folytatódjék. A jelek arra engednek következtetni, hogy azok a kulturtényezők, melyek hivatva vannak a felvidéki haladó magyarság művelődési színvonalát emelni, az első meddő esztendő elmúltával újra szervezkedni próbálnak és megkísérik folytatni a munkát ott, ahol a tavalyi sorsdöntő napokban abbahagyták. (Sándor László)

MAGYARORSZAGI KRÓNIKA.

A torlódo események az utóbbi időben sok mindennek elvetették az aktualitását. Gondosan kiépített elmélkedések omlottak össze a tények súlya alatt egyik órától a másikra; széles helyzetanalízisek borultak fel percek alatt; logikailag hibátlanul felállított kombinációk bizonyultak hiu ábrándoknak.

Az tehát, hogy valamely társadalmi kísérletezés félbenmaradt, önmagában véve nem volna csodálatos. De annál érdekesebb, hogy olyan kísérlettel hagytak fel bizonyos értelmiségi és munkáskörök, — hogy t. i. egymáshoz megtalálják az utat — amely az események során nemhogy időszerütlenné, hanem ellenkezőleg egyre égetőbbé vált, — és olyan okokból, amelyek a jövőre nézve komoly tanulságokat rejtenek magukban.

A kezdet egy sajtópolémia volt a haladó értelmiség lapjában, a Ma-

gyar Nemzetben „Szidor“ és „Aggódo szociáldemokrata“ között. Majd bekapcsolódott a vitába a Magyar Nemzet történelemtudós főszerkesztője, Pethő Sándor, valamint a magyarországi szociáldemokratapárt központi közlönye, a Népszava, továbbá a népiesek vezető írói különböző sajtóorgánumokban. Ezzel a vita kilépett a magánszemélyek gondolatkicserélési és jámbor szándéku köréből. Azzal pedig, hogy a polémiát ugy munkás-, mint értelmiségi részről felkapták és sajtón kívül is, irodalmi társaságokban, kulturszervezetekben, megoldandó problémává avatták, — a kérdés szinte mozgalmi jelleget vett fel.

A kiindulás motívumait a Magyarországot nyugatról fenyegető veszedelem szolgáltatta: a „törzsökös magyarok“ és a „szellemi honvédelem“ címszók alatt tömörült értelmiségiek ama belátása, hogy Ma-